
La fractura entre joves i grans

**Col·lecció
Fractures socials**

**Jordi Sevilla
Belén Santa Cruz
Diana Ortega**
Economistes

Setembre 2021

observatorisociallacaixa.org

l'ObservatoriSocial

Crèdits

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa"

**Fundació "la Caixa", 2021
Plaça de Weyler, 3
07001 Palma**

Traducció:
Jordi Palou
Disseny gràfic i maquetació:
César Jara

La Fundació "la Caixa" no s'identifica necessàriament amb l'opinió dels autors d'aquesta publicació.

Sumari

03	La fractura entre joves i grans: més enllà d'una qüestió generacional
06	La fractura generacional en termes econòmics i socials
07	L'empremta generacional, una conseqüència de la crisi financera (2008) i les crisis econòmiques (2010 i 2020)
08	La vulnerabilitat: un perill que no s'esvaeix sol amb el temps
12	El mercat laboral no és per als joves
14	La precarietat laboral, l'atur i els elevats preus de l'habitatge frustren els projectes vitals de molts joves
19	Els joves tenen menys confiança en les institucions i estan infrarepresentats als partits polítics
23	Els joves, al capdavant de la lluita contra el canvi climàtic
25	La fractura entre grans i joves és significativa en clau tecnològica
27	Propostes de futur. Conclusions

Aquest número forma part de la col·lecció «Fractures socials», integrada per les publicacions següents:

- **Una introducció**
- **Fractura entre rics i pobres**
- **Fractura entre dones i homes**
- **Fractura entre joves i grans**
- **Fractura entre el món rural i el món urbà**
- **Fractura entre el turbocapitalisme i el retrocapitalisme**
- **Fractura entre analògics i digitals**

La fractura entre joves i grans: més enllà d'una qüestió generacional

El Maig del 68 i durant els anys setanta, una bona part dels joves europeus protestaven als carrers perquè no volien viure com els seus pares, a la societat industrial i de consum que va fonamentar el model social de l'època als països més desenvolupats, enfront de l'alternativa representada per les societats comunistes de l'època. Quatre dècades més tard, després de la crisi financera del 2008, molts joves que s'aplegaven a les places de Madrid, París o Nova York, entre altres ciutats, i que cridaven «no ens representen», protestaven perquè no volien viure *pitjor* que els seus pares. Aquesta primera generació des de la postguerra mundial que constata l'exhauriment de la superació generacional, de la societat postcapitalista que assegurava que, amb preparació i esforç individual, cada generació viuria millor i en un món millor que els seus pares, lliura ara la torxa del relleu a una generació que esdevé adulta en plena pandèmia de la covid-19. Els joves de la generació actual constaten com els seus avis tenen un risc més alt de letalitat si agafen el virus, però, d'altra banda, cobren una pensió mitjana de jubilació prou més alta que el salari mitjà al qual ells poden aspirar, fins i tot a mitjà termini.

Una fractura generacional que va més enllà
dels nivells de renda i s'estén
a les expectatives personals

Sobre, per tant, una fractura generacional que va més enllà dels nivells de renda i s'estén a les expectatives personals: la gent gran conforma una generació que, en bona part, ha vist complerts els seus somnis, mentre que els seus nets integren una generació que se sent enredada perquè, en gran manera, perceben que els han robat el futur, encara que estudiïn o que treballin molt. L'asimetria, doncs, és completa: els grans tenen por d'una pandèmia que els pot eliminar de la societat; els joves, d'un futur absent, que els pot deixar sense lloc en la societat.

Punts clau

- 1** Els joves que van créixer durant la crisi econòmica afronten avui grans dificultats per desenvolupar els seus projectes vitals, mentre que la població major de 65 anys, un col·lectiu essencial per al manteniment de famílies senceres, ha suportat millor els embats de les diverses crisis.

- 2** Els més joves, actualment, són un dels col·lectius més vulnerables. La manca d'un sistema de protecció i de mesures adequades per satisfer les seves necessitats condueix a un país en què les generacions més joves senten que han estat excloses o marginades de la vida social, econòmica i política.

- 3** Molts joves senten frustració davant les nombroses dificultats per accedir al mercat laboral i mantenir-s'hi dignament, com també per accedir a l'habitatge, estalviar, moure's en l'escala social en sentit ascendent, etc. Generacions de joves senten com la societat els exclou i les polítiques no els donen suport, i s'adonen, a més a més, que els seus projectes de vida esdevenen cada vegada més complexos.

- 4** És vital que la ruptura del pacte generacional no es plantegi com una qüestió de rivalitat entre grups d'edat, sinó com una situació de desigualtat intergeneracional que requereix solucions. Resoldre la fractura entre joves i grans i recuperar el pacte generacional és una necessitat del present i una aposta de futur.

- 5** Com diu Joaquín Estefanía a *Abuelo, ¿cómo habéis consentido esto?* (Planeta, 2017), «el desafiament més gran que han d'afrontar les democràcies madures després dels anys de crisi econòmica és restaurar el contracte social entre generacions». Aquesta és la millor manera de comprometre les noves generacions amb el sistema de solidaritat en què reposa l'estat del benestar.

- 6** Amb el pas dels anys comprovarem quines són les conseqüències del canvi de situació i de perspectives entre generacions i veurem si el retrocés experimentat en la segona dècada del segle és només una conseqüència de la darrera crisi econòmica i financera, o bé si, al contrari, respon a un patró de les societats avançades.

- 7** La ruptura del pacte generacional afecta la idea de progrés, i encara més en un context en què els avanços que acompanyen la revolució tecnològica no sempre s'acompanyen d'avanços socials per a determinats col·lectius.

Xifres clau

36,9%

Segons Eurostat, el maig del 2021 la taxa de desocupació dels menors de 25 anys a Espanya era del 36,9%, la segona més alta de la Unió Europea després de la de Grècia.

17,3%

La taxa d'abandonament escolar prematur és del 17,3%.

40%

El 40% dels joves espanyols no es poden permetre una setmana de vacances l'any.

30,5%

El 30,5% de les llars espanyoles en risc de pobresa tenen com a cap de família una persona menor de 44 anys, i l'11,5 d'aquesta mena de llars, una persona menor de 35 anys.

55%

El 2020, el 55% dels joves entre 25 i 29 anys vivien amb els pares, dos punts més que el 2019 (53,1%) i el percentatge més alt des del 2013, segons dades de l'INE.

92,9%

Segons el Consell de la Joventut d'Espanya, el lloguer mensual mitjà que es pagava el juny del 2020, 904 euros, equivalia al 92,9% del salari net d'una persona jove.

92%

El patrimoni net de les llars espanyoles amb un cap de família menor de 35 anys es va enfonsar un 92% entre el 2011 i el 2016.

82,8%

8 de cada 10 espanyols (el 82,8%) reconeixen que han tingut, tenen o tindran menys fills dels que els hauria agradat tenir, segons la tercera Enquesta sobre jubilació i hàbits d'estalvi dels espanyols feta per l'Institut Santalucía (2020).

20%

El 20% dels treballadors espanyols menors de 30 anys es troben al llindar de la pobresa; això representa el nivell més alt de la zona euro.

1

La fractura generacional en termes econòmics i socials

És prou sabut que Espanya es troba en una greu crisi demogràfica i que bona part de la societat no n'és conscient. Actualment el país té 47,4 milions d'habitants i l'edat mitjana és de gairebé 44 anys, segons les dades del padró de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Per trams d'edat, trobem que el 15,4% de la població té menys de 16 anys; el 36%, entre 16 i 44 anys; el 29,2%, entre 45 i 64 anys, i el 19,4%, més de 65 anys. És a dir, que la població major de 65 anys és considerablement superior a la menor de 16 anys i la previsió és que aquesta distància s'eixampli progressivament. Si observem la piràmide de la població espanyola, ens adonarem del comportament o la dinàmica històrica de la demografia del nostre país, com també la projecció de població per sexe i edat feta per l'INE fins a l'any 2068, a partir de la qual hom estima que, a més a més, hi hauria 241.059 persones més grans de 100 anys (192.851 dones i 48.208 homes) que no apareixen representades al gràfic.

Les generacions més joves
ja no esperen viure millor que els seus pares,
malgrat que gaudeixen de l'accés
a una gran varietat de béns i serveis
i d'uns nivells de benestar
molt superiors als que van tenir
les generacions anteriors

Espanya, per comparació als seus socis europeus, és actualment el quart país de la UE amb el percentatge més alt de persones grans. Mentre que el percentatge global de la Unió Europea és del 20,3%, a Espanya baixa fins al 19,4%, segons dades del febrer del 2020. D'altra banda, mentre que l'edat mitjana de la població de la UE era de 43,9 anys, a Espanya superava els 45 anys, segons dades d'Eurostat de la mateixa data.

Tot plegat fa que ens plantegem quines implicacions es deriven del fet que hi hagi diferències d'interessos, inquietuds i necessitats provocades únicament per la distància generacional. Així mateix, parlem també d'una qüestió d'expectatives, ja que les generacions més joves ja no esperen viure millor que els seus pares, malgrat que gaudeixen de l'accés a una gran varietat de béns i serveis i d'uns nivells de benestar molt superiors als que van tenir les generacions anteriors, com ara en termes de sanitat o d'alimentació.

2

L'empremta generacional, una conseqüència de la crisi financera (2008) i les crisis econòmiques (2010 i 2020)

Si mirem enrere, observem que els darrers dotze anys han tingut lloc tres esdeveniments rellevants que han resultat ser grans generadors de fractures o bretxes enteses en un sentit molt ampli, tant a Espanya com en molts altres països. En primer lloc, la crisi financera del 2008, associada, entre altres factors, a la fallida del banc d'inversions nord-americà Lehman Brothers. En segon lloc, la consegüent crisi econòmica, que Espanya va patir amb més intensitat a partir del 2010, amb la implantació de severes mesures d'ajust econòmic i social. En tercer lloc, una dècada més tard, la societat es troba en una conjuntura semblant, però aquesta vegada l'origen de la crisi no ha estat financer, sinó sanitari. L'esclat d'una pandèmia vírica global ha comportat l'adopció i la imposició de mesures que, fins ara, resultaven insòlites per a bona part de la població occidental, com ara el control de la mobilitat, l'obligatorietat del distanciament social o el confinament de la població. Aquestes decisions es proposen sobretot, d'una banda, frenar la propagació de la pandèmia i, de l'altra, evitar el col·lapse dels sistemes sanitaris. Les previsions econòmiques després dels mesos de reclusió social no són gaire encoratjadores. Malgrat que no puguem saber exactament quines seran les conseqüències, tant econòmiques com socials, d'aquesta situació, podem predir que seran semblants, o fins i tot pitjors, que les que vam patir després de les crisis tot just esmentades.

3

La vulnerabilitat: un perill que no s'esvaeix sol amb el temps

Mentre que els ingressos salarials dels treballadors més joves es continuen depreciant, fins que esdevenen insuficients perquè puguin subsistir per ells mateixos, la gent gran aconsegueix esquivar molt millor els efectes i les conseqüències de les crisis econòmiques recents gràcies a les pensions. La fractura generacional objecte d'estudi en aquest informe té un component clar de desigualtat financera intergeneracional. Segons Cristina Farràs i Judit Montoriol-Garriga, a l'informe elaborat per a CaixaBank Research ([«La situació financera de les llars *millennials* als EUA i a Espanya: seran capaços d'atrapar les anteriors generacions?»](#)), la riquesa neta mitjana dels mil·lennials se situaria en uns 3.000 euros, per comparació als 63.400 dels joves de la generació anterior, quan tenien la mateixa edat, i només el 44% dels primers tenen l'habitatge en propietat, mentre que en l'anomenada generació X eren el 65%.

Actualment a Espanya
quasi tres de cada deu joves (el 28,3%)
viuen sota el llindar de pobresa

En la mateixa línia, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) apuntava, a l'informe *Preventing ageing unequally* (2017), la diferència d'ingressos que hi ha entre les diverses generacions. Des de mitjan anys vuitanta, l'ingrés de les persones entre 60 i 64 anys ha augmentat un 25% més que l'ingrés del grup d'edat comprès entre els 30 i els 34 anys a Espanya.

Les dades recollides a l'Enquesta de condicions de vida de l'INE (2018) reflecteixen una evolució desigual en la renda mitjana, per persona i consum, entre joves i grans. La renda mitjana per persona dels joves menors de 30 anys és de 10.156 euros, un 1,5% menys que la de fa una dècada, tenint en compte que la caiguda principal va tenir lloc els anys 2008-2014, en plena crisi. Si bé és cert que aquests darrers anys aquesta caiguda s'ha vist compensada de mica en mica, el nivell de renda dels joves encara és molt inferior a la mitjana nacional, que és d'11.412 euros, i als 12.758 euros dels més grans de 65 anys, la renda mitjana dels quals ha augmentat el 17% en aquesta mateixa dècada. D'altra banda, si tenim en compte les diferències de renda per llar, la dinàmica es repeteix: 15.514 euros de mitjana entre els joves (un 2,5% menys respecte al 2008) per comparació als 16.516 dels majors de 65 anys (un 14,8% més respecte al 2008).

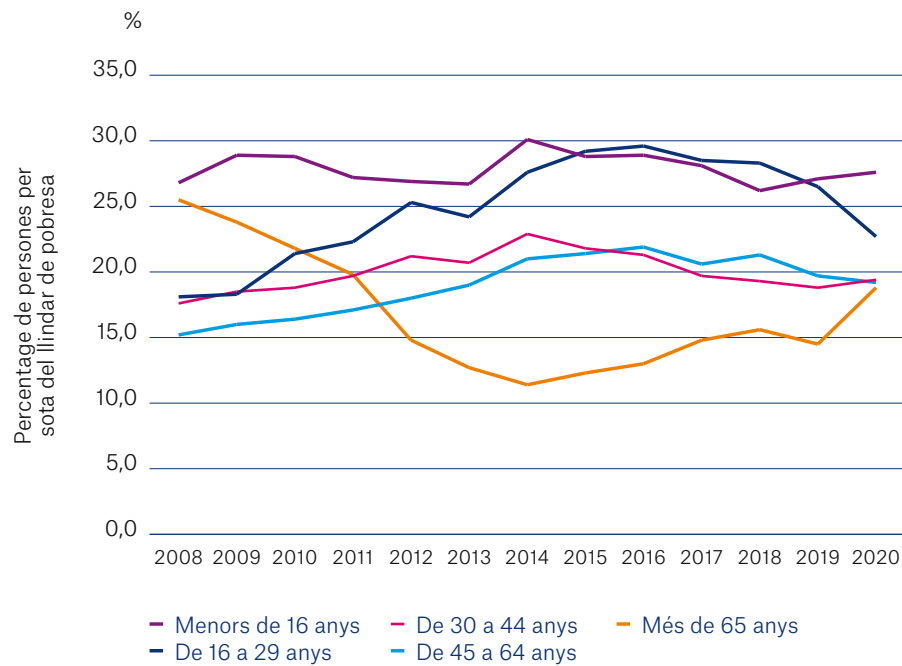
Gairebé el 40% dels joves espanyols no es poden permetre anar de vacances una setmana l'any

Per tant, els estudis i les dades tornen a confirmar tant l'existència d'aquesta fractura salarial intergeneracional com la seva dinàmica creixent. Cal tenir en compte que tot això no afecta només les persones més joves, amb l'augment consegüent de sentiments de frustració o pessimisme, sinó que és una realitat que compromet el present i el futur del conjunt de la societat espanyola. En termes generals, des del començament de la crisi del 2008, observem un cert increment de la pobresa entre els joves del nostre país, mentre que la pobresa de les persones més grans de 65 anys ha minvat relativament. Avui la taxa de risc de pobresa o exclusió social dels joves a Espanya és del 33,8%, 11 punts percentuals més que el 2008 (22,8%), alhora que aquesta mateixa taxa entre els majors de 65 anys és del 17,6%, 8,6 punts percentuals menys que el 2008.

Actualment a Espanya quasi tres de cada deu joves (el 28,3%) viuen sota el llindar de pobresa. No obstant això, és important analitzar la situació de vulnerabilitat des d'una perspectiva multidimensional, no centrada només en la pobresa. D'aquesta manera, ens adonem que la manca material severa és especialment elevada entre els joves: el 7% n'estan afectats avui, mentre que el 2008 eren el 4,5%. Gairebé el 40% dels joves espanyols no es poden permetre anar de vacances una setmana l'any, el 41,4% no tenen capacitat econòmica per afrontar despeses imprevistes i, cada vegada més, els joves tenen dificultats econòmiques per arribar al final del mes. L'exclusió social afecta, especialment, els joves entre 18 i 24 anys, amb una taxa que ha augmentat del 14,2% el 2007 al 22,6% el 2018, segons dades de FOESSA.

Gràfic 1. La pobresa s'aferrissa en els més joves

Taxa de risc de pobresa per grups d'edat, 2008-2020 (percentatge)

Font: Enquesta de condicions de vida (INE, 2020).

La taula 1 compara l'evolució que ha experimentat la renda anual mitjana percebuda per les llars espanyoles entre l'any 2008, en què va començar la crisi financera, i el 2020, segons l'edat i el sexe del cap de família. Les dades que ofereix l'INE fan palès que, mentre que la renda anual que rebien les llars amb un cap de família de menys de 30 anys minvava, la renda anual mitjana que ingressaven les llars en què la persona de referència era major de 65 anys augmentava.

Probablement la precarietat d'ingressos en la joventut durà a una desigualtat d'ingressos encara més gran entre els futurs jubilats

Taula 1. **Renda anual: menor per a les dones i per als joves**

Renda anual neta mitjana per llar segons el sexe i l'edat de la persona de referència, 2008-2018

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dones											
16 a 29 anys	23.997	25.519	21.301	19.671	20.910	20.445	20.309	19.608	17.716	19.529	22.955
Majors de 65 anys	16.862	18.442	19.206	18.465	19.713	19.856	19.027	19.053	19.223	19.407	19.530
Homes											
16 a 29 anys	21.186	23.505	23.886	18.958	19.415	19.469	17.932	19.644	20.416	17.119	20.645
Majors de 65 anys	25.366	26.727	26.841	26.213	26.188	25.908	26.520	26.322	26.760	26.768	27.255

Font: INE, 2019.

No hem de caure en la trampa de pensar que els problemes de les llars joves s'aniran solucionant amb el temps, a mesura que aquest sector de la població avanci en el cicle vital. La realitat és ben lluny d'aquest plantejament: segons l'OCDE, entorn de dues terceres parts de la desigualtat d'ingressos que s'acumula al llarg de la vida es transmet als ingressos rebuts mitjançant les pensions en la vellesa. A Espanya, aquesta transferència voreja el 100% a causa del fort vincle existent entre les contribucions fetes al sistema de la seguretat social durant els anys cotitzats i les pensions que aquestes mateixes persones rebran en el futur. És a dir, no es tracta d'un problema que se solucioni tot sol ni és un repte estàtic en el temps, sinó ben al contrari: probablement la precarietat d'ingressos en la joventut durà a una desigualtat d'ingressos encara més gran entre els futurs jubilats.

Aquesta situació de precarietat explica, en gran manera, les baixes taxes de natalitat al nostre país. El 2020 el nombre de naixements ha minvat gairebé el 6% respecte a l'any anterior i fins al 30% en la darrera dècada, l'edat mitjana per tenir el primer fill és de 32,3 anys i la mitjana de fills per dona és d'1,18, lluny de l'1,44 del 2008 i del màxim assolit el 1981, quan aquesta mitjana era de 2,03. Espanya és, actualment, el país d'Europa on més s'endarrereix la maternitat: una de cada deu dones té el primer fill als 40 anys. En bona part dels casos, aquesta realitat no respon a una opció volguda, sinó que, com indicàvem més amunt, la situació econòmica, laboral, de conciliació, la pobresa laboral o els preus de l'habitatge esdevenen factors decisius que fan que les dones a Espanya tinguin el primer fill cinc anys més tard del que voldrien, segons que es desprèn de la darrera Enquesta de fecunditat de l'INE (2020).

4

El mercat laboral no és per als joves

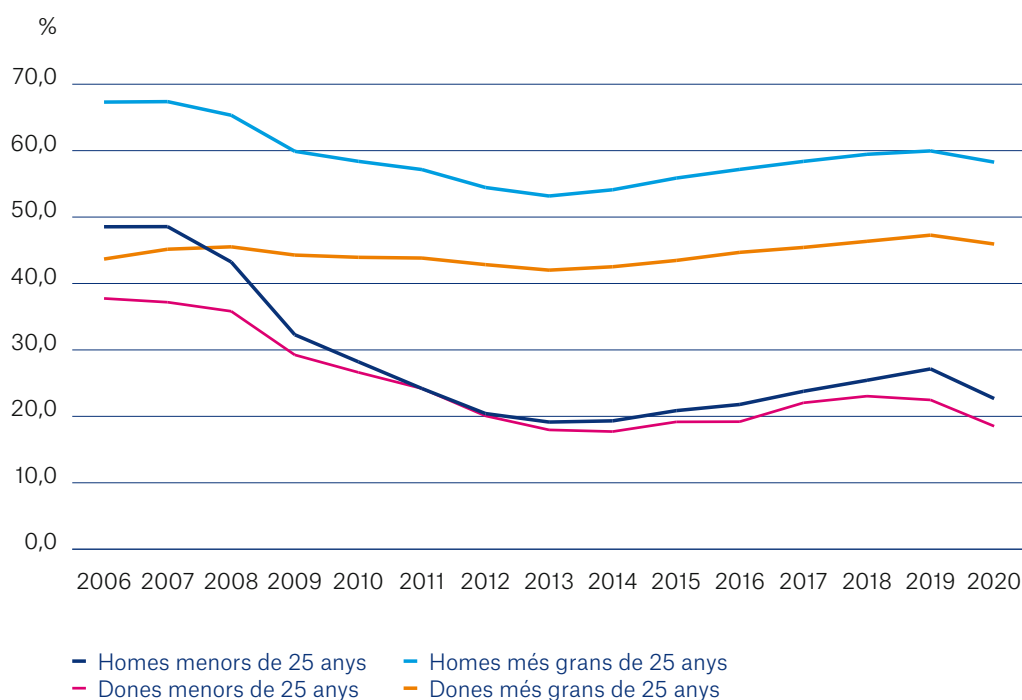
A Espanya el treball ha passat de ser considerat un dret a ser tractat com un privilegi, però un privilegi amb què moltes persones amb prou feines poden satisfer les necessitats bàsiques, i aquesta és la realitat per a molts joves. El governador del Banc d'Espanya, Pablo Hernández de Cos, en una conferència titulada «La joventut a Espanya: desafiaments i oportunitats», assenyalava: «podem concloure que els joves que ara s'incorporen al mercat laboral, malgrat que són una generació especialment formada, afronten alguns reptes més exigents que els que van haver de superar les generacions passades. Concretament, els joves d'avui han d'afrontar el repte que implica la incorporació al mercat de treball després de la crisi financera; això ha entebancat la seva capacitat d'adquirir experiència en els primers anys de trajectòria professional, sobretot en el cas dels treballadors amb menys grau de formació, i comparativament s'han vist més afectats per la temporalitat i la parcialitat».

A Espanya el treball ha passat
de ser considerat un dret a ser tractat com un privilegi,
però un privilegi amb què moltes persones amb prou
feines poden satisfer les necessitats bàsiques

Avui hi ha 2,7 milions de persones ocupades menors de 30 anys a Espanya –que amb prou feines representen el 13,7% del total de l'ocupació–, de les quals 1,7 milions tenen entre 25 i 29 anys. Fa tan sols deu anys, aquesta darrera xifra era de 3,7 milions. Durant la crisi econòmica que va començar el 2008 es van destruir 2,5 milions de llocs de treball, i avui l'atur encara és un dels problemes principals que afecten els joves. Cal remarcar, d'altra banda, que la creació d'ocupació juvenil té gènere, ja que, com veurem tot seguit, bona part dels llocs de treball creats el 2019 van beneficiar els homes. I té, a més a més, nom i cognoms, ja que la majoria corresponen al sector de serveis i hoteleria; més de 400.000 joves treballen en l'hoteleria i mig milió més, en activitats comercials.

Gràfic 2. L'atur juvenil, un problema greu a Espanya

Taxes d'ocupació per diferents grups d'edat i sexe (percentatge)

Font: INE, 2019.

Segons les dades publicades per Eurostat al març 2020, Espanya va ser el segon país amb la taxa d'atur més gran de la UE-27, mentre que va liderar l'increment d'atur juvenil dels vint-i-set, coincidint amb el pitjor moment de la primera onada de la pandèmia.

Les últimes dades publicades pel Banc d'Espanya, en l'informe sobre l'evolució dels sous per generacions (*Tendencias laborales intergeneracionales en España en las últimas décadas, 2020*), alerten sobre com s'ha agreujat la propensió a la precarització laboral, que ja afectava els joves des de la passada crisi financera i econòmica. Com diu l'informe, «el fenomen de salaris mitjans més baixos observat després de la crisi financera per a les generacions més recents podria obeir no a causes relacionades principalment amb la posició cíclica de l'economia, sinó a factors de naturalesa estructural i, per tant, tindrien un caràcter més permanent». D'altra banda, els més perjudicats són els joves sense formació, que, al seu torn, podrien ser els més vulnerables. Dades recents de l'INE sobre salaris mitjans (2019) reflecteixen que el sou brut mitjà mensual se situa en 1.184,65 euros per als menors de 25 anys, i en 1.671,54 euros entre els joves de 25 a 34 anys. A més a més, el salari mitjà brut mensual baixa fins als 692,20 euros en les feines a temps parcial dels menors de 25 anys, mentre que en el cas de les feines a temps complet és de 1.487,64 euros.

5

La precarietat laboral, l'atur i els elevats preus de l'habitatge frustren els projectes vitals de molts joves

Els més joves han arribat a l'edat adulta en un moment de dificultats econòmiques i d'incerteses globals. A les preguntes de com són els nous joves, qui són i per què són tan diferents dels d'altres generacions mira de donar resposta l'article de Roser Ferrer «Els *millennials*, qui són?», elaborat per a CaixaBank Research (2018), que en fa una radiografia. La fractura generacional s'eixampla cada dia més, i la situació laboral de les generacions més joves determina en gran manera la seva vulnerabilitat en matèria de pobresa i exclusió social. Si, a més, hi afegim la variable d'accés a l'habitatge, amb uns preus que no deixen d'augmentar, l'esquerda es fa encara més gran.

Tant la inseguretat laboral
com l'accessibilitat a l'habitatge representen
dos dels factors més determinants
per a la independència dels joves i
per assegurar la trajectòria del seu cicle vital

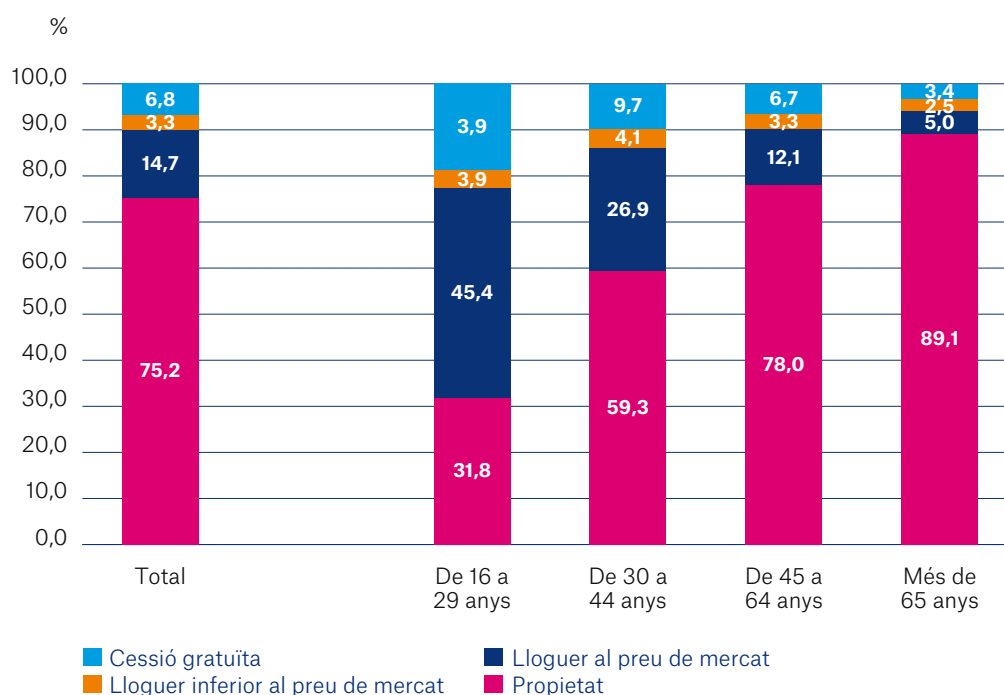
Segons dades del darrer balanç general de l'Observatori d'Emancipació del Consell de la Joventut d'Espanya, del juny del 2019 (<http://www.cje.org/descargas/cje7577.pdf>), actualment amb prou feines el 18,6% de les persones entre 16 i 29 anys estan emancipades, des del punt de vista residencial. En aquest sentit, Espanya es troba en nivells mínims des del final del 2002. Pel que fa a la dinàmica que ha seguit l'emancipació residencial de la població entre 16 i 34 anys des del 2015, les dades de l'Observatori esmentat mostren un pendent negatiu fins als 34 anys. Si ens fixem en les diferències entre sexes, crida l'atenció el fet que, davant del 14,8% d'homes entre 16 i 29 anys que ja s'han emancipat, aquest mateix percentatge entre les dones és del 22,5%. L'edat mitjana d'emancipació avui a Espanya és de 29,3 anys, força per damunt de la mitjana europea (26 anys), i només per darrere de Croàcia, Malta, Eslovàquia, Itàlia i Grècia.

Com ja hem indicat, tant la inseguretat laboral com l'accessibilitat a l'habitatge representen dos dels factors més determinants per a la independència dels joves i per assegurar la trajectòria del seu cicle vital. En aquesta línia, després

de l'adquisició de l'habitatge, la despesa principal n'és el manteniment (aigua, electricitat i altres despeses), i totes dues qüestions estan relacionades amb el nivell d'ingressos del nucli familiar. Per això, és interessant estudiar quina és la distribució del règim de tinença de l'habitatge, a fi de demostrar que el tram d'edat dels majors de 65 anys és el que té una proporció més alta d'habitatge en propietat (el 89,6%), una situació que contrasta amb la dels menors de 30 anys (el 29,6%).

Gràfic 3. **A Espanya destaca la propietat a la tinença de l'habitatge, però no per als més joves**

Règim de tinença de l'habitatge principal per edat de la persona de referència, 2018 (percentatge)

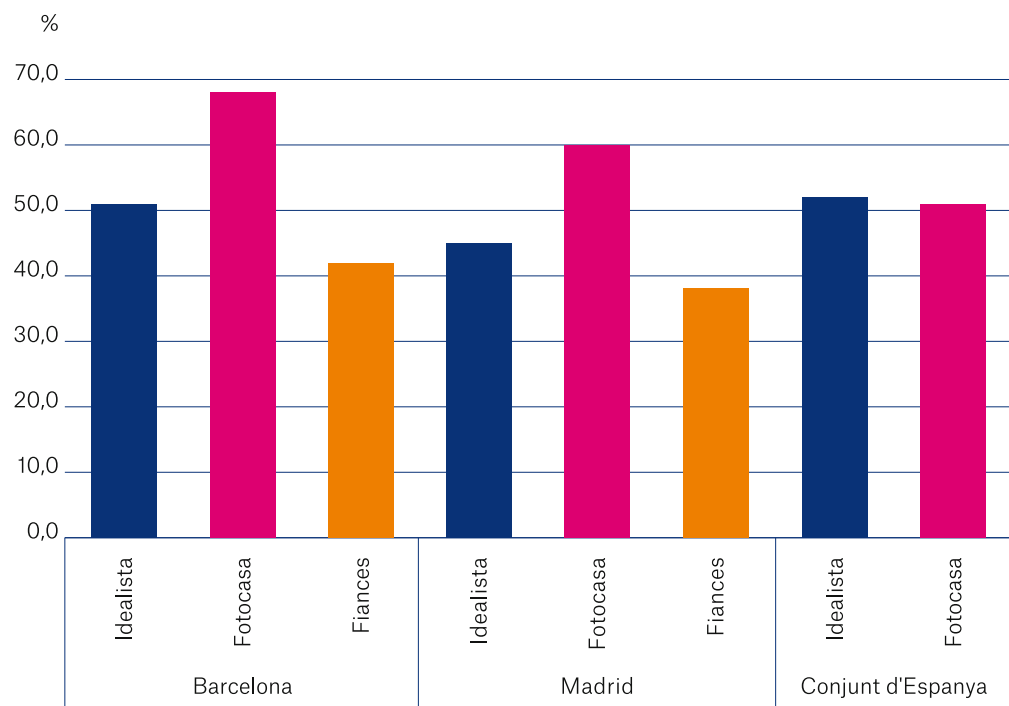
Font: Enquesta de condicions de vida (INE, 2018).

La tendència alcista dels preus de l'habitatge, sobretot a les grans ciutats com ara Madrid o Barcelona, no ajuda pas a canviar el règim que reflecteix el gràfic 3. L'any 2019 el preu del lloguer ha augmentat un 9,28% i, segons dades del Banc d'Espanya (*El mercado de la vivienda en España entre 2014 y 2019, 2020*), els preus d'oferta del lloguer residencial mostren creixements acumulats de prop del 50% entre el 2013 i el 2019. La suma de precarietat laboral i preus elevats de l'habitatge fa que els joves hagin de fer un sobreesforç econòmic, la qual cosa els duu a un endeutament excessiu i a dificultats a l'hora d'estalviar. Pel que fa al cost de l'accés a l'habitatge de lloguer, un model que segueixen quasi el 60% dels joves, el darrer informe de l'Observatori d'Emancipació del Consell de la Joventut d'Espanya (2019) informava que aquesta inversió arribava a representar el 91,2% del salari d'una persona i fins al 47,4% del total d'ingressos d'una llar jove.

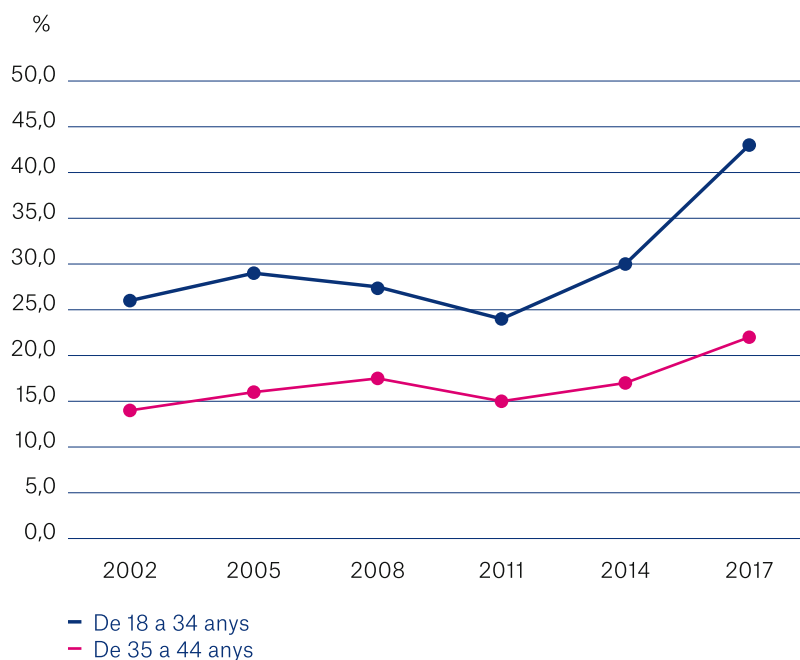
No obstant això, l'accés a una hipoteca és realment complicat per als més joves, tal com reflecteix l'estudi d'Anna Campos «Els *millennials*: una nova concepció del treball?» (CaixaBank Research, 2018), on trobem que els mil·lennials que han comprat una casa dediquen el 19% de la seva renda als pagaments associats a l'habitatge, la qual cosa representa 7 punts percentuals més que l'esforç que va suportar la generació X a la seva edat. D'altra banda, el Banc d'Espanya, a l'informe *Evolución reciente del mercado del alquiler de vivienda en España* (2019), assenyala que la proporció de llars espanyoles que viuen en règim de lloguer amb un cap de família menor de 35 anys s'ha disparat fins al 43% i «de mitjana, han pogut augmentar els requeriments d'estalvi inicial de les llars per accedir a un préstec hipotecari. Això podria provocar una permanència més gran en el mercat del lloguer per part de les llars joves, i en particular entre les que tenen menys ingressos i més precarietat laboral, amb la qual cosa contribueixen a l'increment de la demanda de lloguer». Així mateix, el Consell de la Joventut d'Espanya declara que «el retrocés del lloguer no s'ha traduït en un moviment cap a la propietat, sinó cap a la cessió d'habitatge: el 12% de les persones emancipades de 16 a 29 anys a Espanya viuen en habitatges cedits» (2019). L'informe del Banc d'Espanya *El mercado de la vivienda en España entre 2014 y 2019* indica com ha augmentat l'activitat en el mercat immobiliari, alhora que la inversió en habitatge, fins a arribar el 2019 al 5,7% sobre el PIB, valors que se situen a la vora de les mitjanes que observem a la Unió Econòmica i Monetària.

Gràfic 4.1. Els preus de lloguer van augmentar notablement entre els anys 2013 i 2019

Preus de lloguer i percentatge de llars que viuen en un habitatge de lloguer. Variació acumulada des del mínim de 2013-2014 fins al 2019

Gràfic 4.2. **Percentatge de llars que viuen en un habitatge de lloguer, per grups d'edat, 2002-2017**

Font: Banc d'Espanya (2020)

La lògica indica que les persones amb més nivell de formació són les que tindran millors condicions laborals i més ingressos salarials. Per tant, el nivell de formació es considera un indicador estretament relacionat amb el desenvolupament i els nivells d'ocupació de la societat actual i futura. De fet, l'Estratègia Europa 2020, com a continuació de l'Estratègia de Lisboa (2000), mira d'assolir l'objectiu d'una societat amb un alt nivell d'ocupació, sostenible i amb cohesió social. No obstant això, les dades indiquen que no sempre hi ha aquesta correlació entre el nivell de formació i una situació laboral adequada.

El nivell d'estudis i de qualificació professional dels joves a Espanya és cada vegada més elevat i les xifres relatives a l'educació universitària o superior en són un clar exemple. Hem passat de 854.549 universitaris l'any 1985 a 1.595.039 universitaris al curs 2018-2019, segons l'anuari d'estadístiques publicat pel Ministeri d'Educació. A més a més, gairebé el 30% dels menors de 30 anys tenen estudis superiors, sobretot les dones. Paral·lelament a això, però, la situació socioeconòmica per als col·lectius joves amb un nivell de qualificació baix resulta cada vegada més complicada, de manera que la fractura entre els mateixos joves s'engrandeix. El 43% dels adults joves espanyols (menors de 35 anys) han cursat educació superior, en línia amb els països més avançats, mentre que el 34% tenen un nivell de formació inferior al cycle superior de secundària, una xifra que triplica els nivells d'altres països europeus, segons les dades del Consell de la Joventut d'Espanya.

Les últimes dades publicades per l'INE per al 2018 mostren que, per trams d'edat, el 38,4% dels homes i el 50,1% de les dones entre 25 i 34 anys tenen un nivell de formació superior (és a dir, se situen al nivell 5-8 de la Classificació nacional d'educació 2014, corresponent al primer i segon cicle d'educació superior i estudis de doctorat). Al seu torn, als nivells d'educació més alts és on trobem la diferència més acusada entre sexes. A la banda contrària, per a aquest mateix grup d'edat, però amb un nivell de formació inferior a la segona etapa d'educació secundària, els percentatges baixaven fins al 37,9% en el cas dels homes i fins al 26,7% en el de les dones. Pel que fa a la taxa de fracàs escolar, ha pujat per primera vegada en una dècada, amb el 24,4% de joves que no han obtingut el títol de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO). D'altra banda, el percentatge d'abandonament escolar prematur (per a aquells que sí que obtenen el títol de l'ESO, però que no continuen els estudis) és del 17,9%, encara força elevat i molt per damunt de la mitjana europea (10%), només per darrere de Romania i Malta. El fet que la generació actual de joves es consideri la més formada i preparada professionalment no implica que gaudeixi de més oportunitats. De fet, crida l'atenció l'alt nivell de desocupació juvenil, també entre els més qualificats. «Les generacions joves saben que estan més penalitzades que les immediatament precedents: tot i tenir un nivell educatiu més elevat, queden relegats a feines inestables, precàries i menys remunerades» (De Miguel, Castilla i Caïs, *La sociedad transversal*, 1994). L'exemple més il·lustratiu va ser la fuga de talent de milers de joves després que va esclatar la crisi del 2008, que va provocar l'èxode juvenil més gran de la democràcia.

Les polítiques públiques tenen un paper fonamental en la reducció de la pobresa i la desigualtat. El sector públic espanyol, però, està més orientat cap a la gent gran i no és capaç –o no ho fa amb la intensitat i l'interès que hauria de dedicar-hi– de donar solucions a bona part dels problemes, demandes i necessitats dels joves. Tant pel disseny i l'estructura com per les quanties que s'hi destinen, la despesa del sector públic s'adreça a la gent gran, mentre que els recursos destinats als joves són, per comparació, escassos. Espanya concentra la major part de la despesa social a satisfer el pagament i la revalorització de les pensions. A més a més, la precarietat laboral fa que les prestacions per desocupació siguin insuficients a causa de la seva durada insignificant, com també ho són les polítiques relacionades amb les rendes bàsiques d'emancipació o les rendes mínimes per als joves. El sistema de pensions espanyol és envejable i reflecteix un èxit com a societat, però hem de ser capaços de sostenir el sistema alhora que disposem dels mecanismes de protecció i redistribució, necessaris per atendre les necessitats de tots els grups d'edat.

6

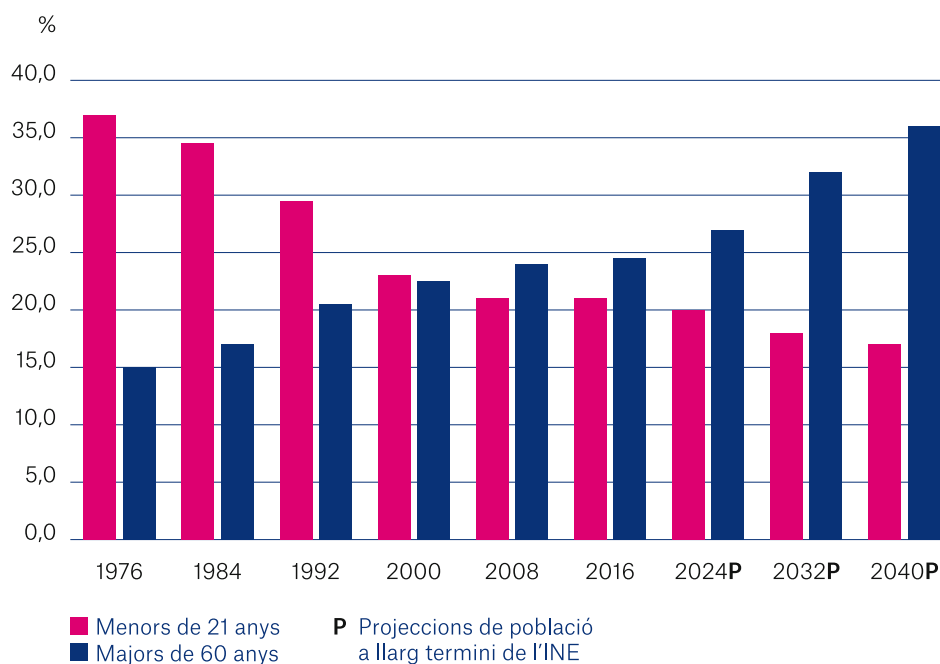
Els joves tenen menys confiança en les institucions i estan infrarepresentats als partits polítics

Diversos punts d'aquest informe reflecteixen la dinàmica de l'envelliment poblacional que afecta avui Espanya. Tot seguit exposarem l'estreta relació que hi ha entre aquesta dinàmica i la representació i participació política actual. D'entrada podríem avançar que el col·lectiu dels joves és clarament un dels més insatisfets del país i que manifesten més desafecció per les institucions i el sistema polític. Concretament, el 37,3% dels joves entre 18 i 24 anys i el 21,7% dels que tenen entre 25 i 34 anys valoren amb menys de 3 punts (sobre 10) la seva satisfacció amb el sistema polític actual. Els joves espanyols són crítics amb l'*establishment* del país.

El gràfic 5 recull clarament la pèrdua de representació dels més joves respecte a la població total del país. Mentre que el 1976 els menors de 21 anys representaven quasi el 40% de la població (hi havia 2,5 menors de 21 anys per cada persona major de 60 anys), quaranta anys més tard, el 2016, els més joves són poc més del 20% del total. En aquest sentit, la projecció de l'INE no és gaire encoratjadora, ja que estima que aquest percentatge caurà fins al 16-17% l'any 2040. Les previsions demogràfiques indiquen que, en un termini de vint anys, els ciutadans espanyols majors de 60 anys quasi duplicaran els menors de 21 anys. Segons tot això, és cabdal abordar, d'una banda, si els partits polítics presenten aquesta mateixa dinàmica i, de l'altra, malgrat que la població jove simbolitza un potencial de vot o de suport polític cada vegada més reduït, si el reflex de tot plegat és que aquest sector de la població queda relegat o oblidat per part dels representants polítics.

Gràfic 5. Espanya, un país cada cop més envellit

Percentatge de menors de 21 anys i de majors de 60 a la població d'Espanya

Font: Renacimiento Demográfico a partir de les xifres de població i les projeccions demogràfiques de l'INE, 2018 (<https://www.renacimiento-demografico.org/problema-demografico/envejecimiento-de-la-poblacion>).

El sentiment d'insatisfacció, desesperança i fastigueig que sembla que s'ha escampat entre la població més jove va ser el que va provocar la fugida en massa de milers de joves altament preparats i sense oportunitats de feina al seu país. D'altra banda, molts joves de diversos països es van organitzar i van emprendre coneguts moviments de protesta: els «indignats» a Europa i «ocupem Wall Street» als Estats Units, per exemple. Aquests moviments van començar a qüestionar el sistema actual, impulsats, també, per l'elevada situació d'emergència social del precariat. Segons el banc de dades de Metroscopia (2016), la confiança en les institucions (també coneguda com a confiança institucional) dels joves entre 18 i 34 anys se situa en el 53% d'aquest col·lectiu d'edat, mentre que per als majors de 65 anys aquest percentatge és del 60%.

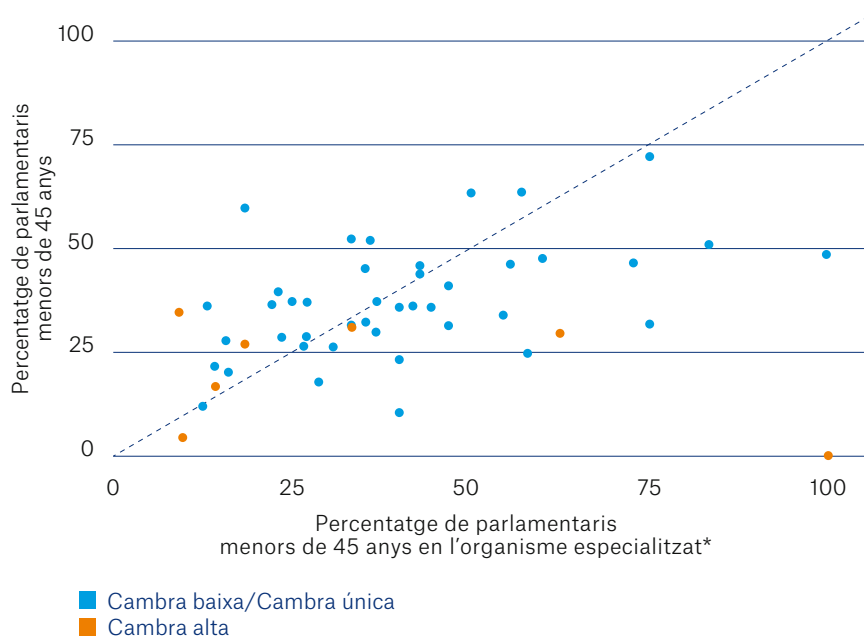
Què és el que amoïna els joves, però? Segons les dades més recents extretes del sondeig fet per l'Institut de la Joventut d'Espanya l'any 2017, les inquietuds principals manifestades per la població jove són els problemes relacionats amb la feina (55%), la qualitat de l'ocupació i la precarietat (16%) i la dificultat per trobar una feina que encaixi amb els estudis que han fet (9%). No obstant això, la política també es troba entre les seves inquietuds principals, ja que, segons aquesta mateixa enquesta, sis de cada deu joves (el 59%) consideren que «cal votar sempre, és una obligació en democràcia», enfront del 38% que consideren que «només cal votar quan hi ha una alternativa satisfactòria». A més a més, les dades mostren que la preferència per votar sempre és més comuna

entre les dones. D'aquí deduïm que les dones joves estan molt més interessades i compromeses amb la presa de decisions polítiques que no pas les seves predecessores. Així i tot, quantes dones joves amb responsabilitats polítiques hi ha actualment en el panorama polític espanyol? Reflecteixen els partits polítics les inquietuds actuals de la societat, en general, i dels joves, en particular?

En principi, podria semblar que els partits polítics es van esforçar a empatitzar amb la població més jove i tractar d'acontegar-la a les últimes eleccions celebrades l'any 2019, atès que és la que més tendeix a l'abstenció per comparació als altres grups d'edat. No obstant això, normalment els joves són exclosos o ignorats com a candidats o representants polítics. La Unió Interparlamentària (UIP) indicava, en un informe del 2016, que «les persones entre 20 i 44 anys representen el 57% de la població mundial en edat de votar, però només són el 26% dels parlamentaris del món. Els menors de 30 anys representen l'1,9% dels parlamentaris del món i més del 80% de les cambres superiors del parlament no tenen diputats menors de 30 anys». Com veurem tot seguit, els joves parlamentaris només tenen presència en vuit cambres superiors (d'un total de 43) i, en el cas d'Espanya, la participació dels joves el 2016 era amb prou feines de l'1%. Les dades posen de manifest la necessitat apressant de fomentar la inclusió dels joves i frenar la seva infrarepresentació a les institucions i als llocs d'influència o presa de decisions. L'estudi [Youth participation in national parliaments](#), publicat per la UIP el 2021, reflecteix com les dades han millorat per als parlamentaris de 31 a 40 anys, però no han tingut la mateixa sort els parlamentaris de menys de 30 anys, amb una representació que es manté persistentment baixa. El sistema hauria de trobar la fórmula per encoratjar, integrar i millorar la participació juvenil a les institucions, alhora que hauria de resoldre les disparitats que hi ha en el nombre d'homes i dones joves que entren al parlament i a les altres institucions públiques. El Fòrum de Joves Parlamentaris de la UIP defineix els parlamentaris menors de 45 anys com a «joves», en un intent d'incloure tots els parlaments, i reconeix que, en alguns països, algunes cambres –especialment les cambres superiors– tenen requisits d'edat mínima relativament elevats.

Gràfic 6. Participació dels joves als parlaments i a les comissions parlamentàries de joventut

Proporció de diputats joves a les cambres respecte a la proporció a les comissions de joventut

Nota: l'organisme especialitzat és la comissió parlamentària on es debaten els temes relatius a la joventut del país.

Font: Youth participation in national parliaments (UIP, 2021).

Actualment formar govern a Espanya és un desafiament cada vegada més complex, i la ruptura de la tendència al bipartidisme altera i condiona enormement la intenció de vot, ja que l'oferta electoral ha augmentat. Els partits més nous (Podem, Ciutadans i Vox) tenen més èxit entre els joves, mentre que els partits amb més història i experiència de govern (PP i PSOE) dominen entre les generacions més grans. Els nous partits apareixen per davant dels tradicionals en tots els grups d'edat fins al punt d'inflexió dels 45 anys, que el podem considerar com el tall generacional.

L'Eurobaròmetre (2016) dona mostres que les dificultats que afecten la població jove del nostre país són clarament percebudes a escala europea. Set de cada deu joves espanyols (el 70%) declaren que se senten marginats i menystinguts pel sistema econòmic i social del país a causa de la crisi econòmica. Són igualment remarcables les dades sobre les percepcions dels espanyols, segons FOESSA (2019), que expliquen i reflecteixen el fet que les últimes crisis han afectat més els que tenen menys (93%), especialment els treballadors madurs, o de més de 65 anys (61%), seguits pels joves (56%) i els adults (45%), mentre que els menys afectats haurien estat els jubilats (42%).

7

Els joves, al capdavant de la lluita contra el canvi climàtic

La preocupació i el neguit dels espanyols pel canvi climàtic i les seves conseqüències van en augment, però no totes les generacions comparteixen la urgència d'establir un marc regulador, tant a escala nacional com europea, per limitar les emissions de diòxid de carboni i l'augment de la temperatura per sota dels 2 °C, a fi de contribuir a mitigar els impactes del canvi climàtic en el nostre dia a dia. Els fets demostren que les actituds davant d'aquesta problemàtica són ben diverses, sobretot per part d'alguns grups d'edat més avançada (i més negacionistes), i això estaria manifestant una clara manca d'entesa. Per tant, ens podem demanar com s'aborda, actualment, la crisi principal que ha d'afrontar la humanitat, en una dinàmica d'envelliment poblacional com la que viu ara el nostre país. Aquest informe sobre la fractura generacional entre joves i grans a Espanya també pretén reflectir la diversitat d'opinions que genera el fet de parlar de l'emergència climàtica. Aquest aspecte s'arriba a convertir en un element d'enfrontament de prioritats entre generacions diverses, quan hauria de ser tot el contrari. El que pretenem aquí, doncs, és capgirar aquesta perspectiva i mostrar com pot ser un mecanisme d'adhesió o unió entre persones dels diferents grups o trams d'edat.

La majoria d'enquestes que tenen en compte les diferències per sexe o edat revelen que, d'una banda, les persones més grans de 65 anys són el grup menys conscienciat en relació amb la crisi climàtica, mentre que els joves en són els més conscienciats, tot i que els ciutadans grans són un dels principals grups de risc davant dels desastres climàtics, cada vegada més comuns. D'altra banda, però, els més grans destaquen davant dels joves pels hàbits de consum correctes, i normalment són més estalviadors i estan més conscienciats respecte al reciclatge. De fet, aquest contrast es confirma amb les dades del CIS: després de preguntar sobre aquesta qüestió el 2019, el 90% dels enquestats de 25 a 34 anys consideraven que el canvi climàtic era una realitat, mentre que entre els majors de 65 anys només el 72,6% hi estaven d'acord.

El Reial Institut Elcano inclou, a més a més, la variable del nivell formatiu en l'equació, i argumenta que «els desocupats, els jubilats i les mestresses de casa són més reticents al fet que es destinin diners a compensar l'efecte del canvi climàtic si això implica reduir altres partides estatals. No obstant això, en tots els grups sociodemogràfics o ideològics dominen els que mantenen posicions ecologistes, fins i tot entre les persones grans, de dretes, rurals, desocupades, mestresses de casa i de baix nivell educatiu, de manera que podem concloure que els que neguen l'existència del canvi climàtic són una minoria (entorn del 4%)». El setembre del 2019 aquesta institució va publicar una enquesta que

havia fet segons la premissa que el canvi climàtic constituïa una de les amenaces principals a escala mundial i que lluitar-hi havia de venir d'un esforç coordinat per part de tothom. Amb aquesta finalitat, va fer una sèrie de preguntes entre els residents espanyols majors de 18 anys i les conclusions van ser sorprenents: «La població espanyola percep amb una gran preocupació el canvi climàtic, que considera de manera espontània la principal amenaça mediambiental que ha d'afrontar el món actualment. Són molt pocs –el 3%– els que neguen l'existència d'aquest canvi climàtic».

Malgrat que les persones més grans de 65 anys
són el grup menys conscienciat dels perills
i les conseqüències que comporta el canvi climàtic,
és un dels col·lectius que més el pateix

Malgrat que les persones més grans de 65 anys són el grup menys conscienciat dels perills i les conseqüències que comporta el canvi climàtic, és un dels col·lectius que més el pateix a causa que, normalment, l'estat de salut de la gent gran sol ser més vulnerable i fràgil que no pas el dels més joves. Els efectes del canvi climàtic multipliquen les causes de mortalitat, i això empeny les persones grans al límit de la seva pròpia seguretat i supervivència. Convé recordar que l'Organització Mundial de la Salut considera el canvi climàtic com una de les amenaces més grans per a la salut del planeta i, al seu torn, estima que podria causar unes 250.000 morts addicionals l'any en el període 2030-2050. Sense oblidar els fenòmens meteorològics que causa o agreuja, com ara inundacions, tifons i huracans, onades de calor, sequeres, etc.

En el cas d'Espanya, com vèiem més amunt, la preocupació pel canvi climàtic i el coneixement que representa una greu amenaça per a la salut són alts i, concretament, figuren entre les qüestions que més preocupen els ciutadans, només per darrere de la inestabilitat política i l'atur. Així i tot, els espanyols manifesten una important fractura generacional entorn d'aquest afer: mentre que el 52% dels joves entre 15 i 29 anys creuen que l'emergència climàtica és un dels problemes principals, deu punts per damunt de la mitjana del país (42%), amb prou feines un 20% de la població entre 30 i 64 anys comparteix aquesta opinió.

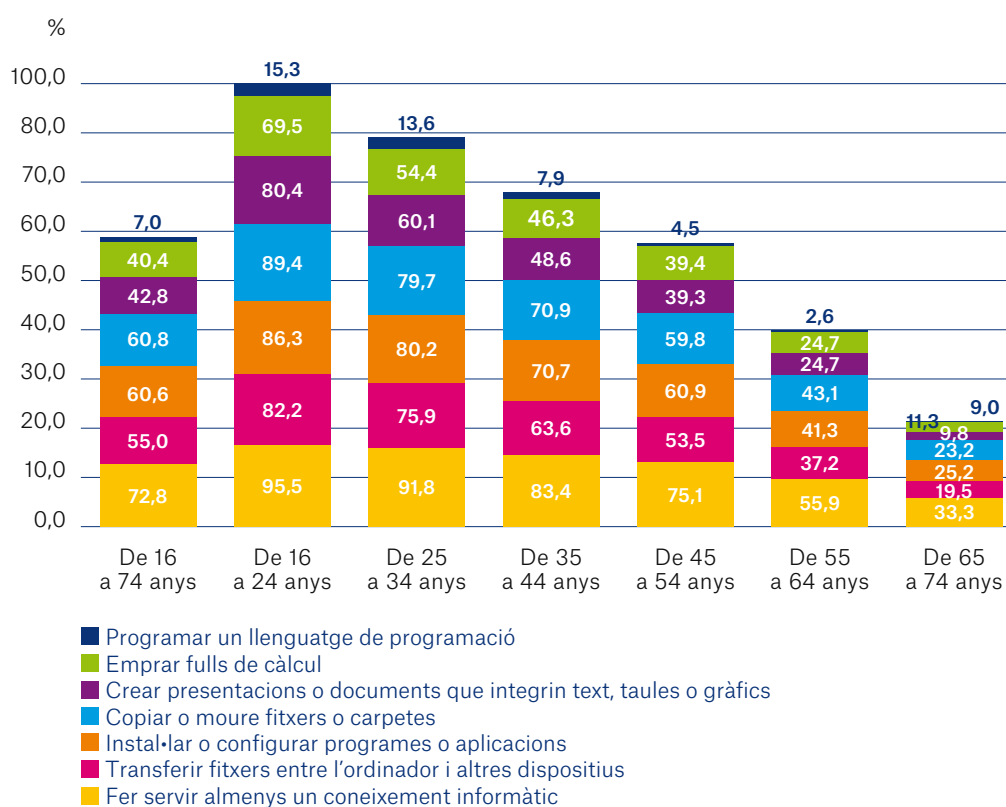
8

La fractura entre grans i joves és significativa en clau tecnològica

La bretxa generacional que hi ha entorn de la digitalització és prou àmplia. Al gràfic 7 observem que, a partir de 55 anys, hi ha una davallada rellevant en els percentatges de persones que han fet servir internet a Espanya, tant l'any 2007 com el 2019. El procés d'alfabetització digital que van experimentar tant joves com grans durant aquests anys va ser clar: mentre que el 2007 la diferència era de 78,6 punts percentuals entre el grup d'edat més connectat (16-24 anys) i el menys connectat (65-74 anys), l'any 2019 la distància s'havia reduït a 35,5 punts.

Gràfic 7. La fractura digital per edat ha minvat, però continua sent elevada

Persones que han fet servir internet els últims tres mesos a Espanya (percentatge)

Font: CSIC, *Envejecimiento en red* (2019).

A més a més, les dades reflecteixen que en el grup de més edat (65-74 anys) els homes utilitzen l'ordinador i accedeixen a internet més que no pas les dones. El 2007, només el 7% de les persones grans feien servir internet, mentre que el 2019 aquesta xifra havia pujat fins al 64%, impulsada per l'alfabetització digital de les dones. Aproximadament el 10% de la població mundial té més de 60 anys i les dades de les Nacions Unides estimen que aquesta xifra es multiplicarà per dos al llarg dels pròxims trenta anys (*Perspectivas de la población mundial*, 2019).

El 2019 la xifra de persones grans
que feien servir internet
havia pujat fins al 64%, impulsada
per l'alfabetització digital de les dones

En aquest context, parlem d'una fractura digital generacional, i la recent situació d'estat d'alarma a causa de la pandèmia mundial de la covid-19 l'ha posada de manifest, en haver obligat les famílies a confinar-se a casa. D'una banda, els nens i els adolescents havien de continuar la seva formació amb mitjans telemàtics als quals no sempre tenien accés i, de l'altra, els més grans havien de ser autosuficients en solitari, tot i que en bona part mancaven d'eines o de coneixements digitals. Segons l'INE (2019), el 41% dels espanyols entre 65 i 74 anys no tenen cap competència informàtica i amb prou feines el 9% dels majors de 75 anys van fer servir eines de comunicació per internet el 2019. Per a aquest grup d'edat, el maneig i la comunicació a través d'internet constitueixen una barrera o un entrebanc important, ja que tan sols el 8,9% declaren saber com fer una trucada o videotrucada i menys del 17% utilitzen eines de missatgeria instantània. Aquestes dades palesen l'aïllament i el desemparament social i familiar a què han estat exposades les persones més grans durant els mesos de confinament al nostre país, un fet que resulta alarmant en termes de cohesió digital i equitat. Cal evitar que la fractura digital esdevingui un nou factor d'exclusió social. «La crisi de la covid-19 ha conscienciat la societat de la situació de desemparament digital en què es troba la gent gran, i no tan sols per a les mateixes persones afectades sinó també per als parents, que s'han adonat de la importància que els seus familiars grans estiguin connectats», considera Leopoldo Abad, autor de l'estudi *La brecha digital generacional: alfabetización digital para la e-inclusión de los mayores* (2016).

9

Propostes de futur. Conclusions

Al llarg d'aquest informe hem analitzat la significativa fractura generacional que presenta Espanya. Una fractura generacional, econòmica i social que constitueix un problema del present i, sobretot, del futur de la nostra societat.

Actualment no hi ha dubte que els joves tenen accés a una gran varietat de béns i serveis en relació amb altres generacions, però també han d'afrontar greus dificultats per a tirar endavant els seus projectes vitals. Una paradoxa per a una generació que, d'una banda, viu en un estat del benestar desenvolupat i gaudeix de l'accés al lleure i a la tecnologia, però que, d'altra banda, no pot accedir amb dignitat a models de vida que incloguin l'accés a l'habitatge o a feines estables. En bona part, perquè van ser el col·lectiu més afectat per la crisi de la dècada passada, però també perquè les mesures adoptades els darrers anys no van tenir en compte les necessitats de la joventut. I ara, després de l'impacte de la pandèmia de la covid-19, sembla que els joves tornen a ser el col·lectiu més maltractat per la crisi. De fet, l'Organització Internacional del Treball ja parla de la «generació del confinament». Resulta prioritari, doncs, proposar solucions a una joventut que reclama polítiques públiques que donin resposta als seus problemes i a les seves necessitats. No podem continuar vivint en una societat que es gira d'esquena als joves que en formen part.

Per tot plegat, proposem les mesures següents per mirar de superar o tancar la fractura generacional que afecta greument Espanya, a partir dels eixos d'educació, habitatge i mercat laboral.

Educació i formació

- ▶ Foment dels espais de trobada intergeneracional, com també de les aliances entre centres escolars i residències de gent gran.
- ▶ Campanyes de sensibilització climàtica, adreçades als més grans de 65 anys.
- ▶ Lluita contra l'abandonament prematur de l'educació: orientació personalitzada i foment de la formació professional.
- ▶ Disseny de nous itineraris de desenvolupament professional: proposta d'accions de formació o acreditació d'experiència laboral o formació no formal.
- ▶ Impuls de la formació professional adaptada al sistema productiu i a les necessitats del mercat laboral.
- ▶ Segones oportunitats: itineraris i programes de reinserció després d'un primer fracàs escolar i laboral.
- ▶ Formació en competències digitals. Programa d'alfabetització digital.
- ▶ Formació en competències clau. Formació en sectors estratègics per al país.

Habitatge

- ▶ Ampliació del parc públic d'habitatges.
- ▶ Ajudes per a l'emancipació i l'adquisició d'habitatge.
- ▶ Regulació del preu dels lloguers en espais urbans amb una alta densitat de població.
- ▶ Finestreta única per a joves, on es puguin informar i accedir a totes les ajudes.

Mercat laboral

- ▶ Grups de treball intergeneracional a les empreses, transmissió generacional de coneixements i habilitats. Programes de primera experiència professional, tutelats pels treballadors més grans.
- ▶ Formació professional dual. Extensió dels programes de garantia juvenil.
- ▶ Reforç de les pràctiques durant els estudis per adaptar la formació a la realitat laboral.
- ▶ Reforç dels mecanismes de supervisió. Estatut del becari, per a evitar-ne usos fraudulents.
- ▶ Incentius i mecanismes de formació, assessorament i suport a l'autoocupació i l'emprenedoria juvenil.
- ▶ Incentiu de la contractació indefinida, com també reforç de la causalitat per a la contractació temporal.

Participació juvenil

- ▶ Foment de la representació juvenil: establiment de quotes de representació per als menors de 45 anys.
- ▶ Lluita contra el desinterès polític juvenil: campanyes, activitats i esdeveniments per acostar la política als joves.

Fundació "la Caixa"